

KONTROLLRAPPORT 2022 & KONTROLLPLAN 2023 FÖR DEN EKOLOGISKA PRODUKTIONEN PÅ ÅLAND

Dnr: ÅLR 2022/10399

Datum: 15.12.2022

PB 1060, AX-22111 Mariehamn

registrator@regeringen.ax

+358 18 25 000

www.regeringen.ax

Tillsynen av ekologisk produktion på Åland

Syfte

Syftet med denna plan är att ge riktlinjer för den tillsyn av ekologiskt jordbruk och livsmedelsproduktion som administreras och verkställs av Ålands landskapsregering. I denna plan för tillsynen har beaktats lagar och förordningar som stipulerar övervakningen av ekologisk produktion.

Centrala målsättningar för den ekologiska certifieringen är att:

- genomföra certifieringsarbetet i enlighet med de krav som lagstiftningen inom området förutsätter,
- säkerställa konsumenternas tro på certifieringen och äktheten hos de ekologiska produkterna,
- samt skapa lika villkor och rättvis konkurrens för livsmedelsproducenterna

De åländska förhållandena

Åland är ett självstyrkt, demilitariserat och enspråkigt svenskt landskap i Finland. Ålands självstyrelse regleras i självstyrelselagen för Åland. Åland är ett örike som geografiskt ligger mellan Finland och Sverige. Öriket består av 6 757 öar, varav 60 är bebodda. Den totala ytan för Åland är 13 324 km² och 88,3 procent består av vatten. Befolkningen uppgick 2017 till ca 29 500 personer. Av dessa bodde 2013 39,7 procent i Mariehamn, 52,7 procent på landsbygden samt 7,5 procent i skärgården.

Åland består av 16 kommuner och kan delas in i tre större regioner; Mariehamn, landsbygden och skärgården. Mariehamn som är Ålands största kommun och tillika enda stad ligger på fasta Åland. Samtliga 15 landsbygds- och skärgårdskommuner uppfyller OECD:s definition av landsbygdsområde, dvs mindre än 150 invånare per km². Jordbruket och boskapsskötseln har satt sin prägel på jordmånen och växtligheten på Åland, och det är detta tillsammans med skärgårdsnaturen som utgör grunden för den åländska naturbilden. Då det åländska jordbruket dessutom är relativt småskaligt har detta lett till ett synnerligen omväxlande och mosaikartat landskap. Det åländska lantbruket omfattar såväl växtodling som djurhållning. Fördelningen är ungefär 65 procent växtodling och 35 procent djurhållning på Åland. Typiskt för det åländska lantbruket är också kompletterande och stödjande verksamheter inom lantbruksnära verksamheter som skogsbruk, kustnära fiske, vattenbruk, småskalig livsmedelsförädling, gårdsbruksturism samt olika typer av landskapsvårdande verksamhet. Utvecklingen av den ekologiska produktionen har varit framgångsrik arealmässigt de senaste åren. Den ekologisk odlade arealen uppgick odlingsåret 2011 till drygt 3 400 ha och år 2021 till ca 3 700 ha. Detta betyder att ca 28 procent av den totala odlade arealen på Åland odlas ekologiskt. Det mesta av arealen ligger i vall, ca 2 900 ha. Vidare odlas ca 570 ha ekologisk spannmål, 30 ha grönsaker och 14 ha potatis. Gällande husdjursproduktionen finns ca 1200 köttnöt och 90 mjölknöt i ekologisk produktion. Det finns även 3900 får och lamm samt 460 värphöns. Antal gårdar med ekologisk produktion är i dag 128.

Ekologisk certifiering på Åland

Alla aktörer som framställer, bereder, förvarar eller importerar produkter från ett land utanför EU och som märker eller marknadsför produkter med hänvisning till ekologisk produktion ska vara certifierade. Det är det enskilda företagens ansvar att anmäla sin verksamhet och ansöka om certifiering enligt EU:s lagstiftning för ekologisk produktion. Aktören bör även anmäla eventuella ändringar som rör beskrivningen av och åtgärder

inom verksamheten. Nya aktörer skall besökas av en av Ålands landskapsregerings två certifierare för en inledande kontroll. En aktör som är certifierad på Åland står under kontroll av Ålands landskapsregering och ska fysiskt besökas av en av landskapsregeringens certifierare minst en gång per 24 månader. De som haft anmärkning de senaste tre åren eller nyanslutits de tre senaste åren skall dock ha en årlig fysisk kontroll. De med högst riskpoäng (läs mer om klassningen nedan, de som ligger över medeltal, 9 poäng och över 2023) samt alla djurgårdar besöks också årligen. Av livsmedelsaktörerna kontrolleras de med riskpoäng 4 och 5 på en femgradig skala fysiskt årligen. Under de fysiska besöken kontrolleras dokumentation och journalföring, märkning samt att övrig reglering och lagstiftning följs. Spårbarhet och balansräkningar skall göras vid varje fysiskt kontrollbesök enligt Eko-förordningen. På grund av litenheten på Åland är spårbarheten generellt god, men spårbarhet kontrolleras givetvis ändå. Balansräkningar görs vid varje kontroll av livsmedelsföretagen. Hos de aktörer som inte har ett fysiskt besök under året görs istället en dokumentkontroll på baserad på dennes ekoplan och tidigare noteringar.

Gårdar som misstänks inte följa regelverket bör ytterligare granskas. Extra besök ska vid behov göras inom samma år om allvarigare brister har konstaterats (i enlighet med åtgärds katalogen), detta noteras med U som i uppföljning i kontrollplansfilen. Utöver detta skall 10 % av aktörerna få extra stickprovsbesök baserat på riskklassning och slump, markerat som R i kontrollplansfilen. Riskklassningen bygger på resultat från tidigare kontroller, mängden produkter, produktionens omfattning, komplexitet och mångfald. Riskklassningen hålls uppdaterad allt efter att eventuella förändringar noteras. Utifrån riskklassningspoängen delas primärproducenterna in i tre riskklasser varifrån slumpat urval sker. I högsta riskklassen tas ungefär hälften av de 10 %. Ur mellanklassen tas ca 3,6 % och i lägsta klassen ca 1,4 % ut för stickprovsbesök. Urval av livsmedelsproducenter till stickprovskontroll görs baserat på resultat från tidigare kontroller, hur stora producenter de är och hur länge de hållit på.

Vid kontrollplaneringen ses till så att alla steg i produktionen täcks. Även om aktörerna ska besökas främst vid kritiska tidpunkter bör de helst inte besökas samma tid varje år beroende på produktionens karakteristika. Djurgårdar besöks året runt medan växtodlingsgårdar av naturliga skäl besöks under sommarhalvåret. Dokumentkontrollerna görs på hösten efter årets odlingssäsong. Livsmedelsproducenter bör i den mån det går besökas då deras produktion är i gång/år som störst, bäst tid rent arbetsmässigt för inspektörerna är under vinterhalvåret. Minst 10 % av alla inspektioner bör dessutom vara oanmälda varje år. Huruvida besöket varit anmält eller ej noteras i protokollet. Även försök att genomföra besök oanmält och orsaker till att detta eventuellt inte var möjligt noteras.

Hos 5 % av aktörerna, samt vid misstanke, skall prover tas årligen och låtas analyseras för otillåtna ämnen/preparat. Urvalet baseras på riskbedömningspoäng och slump. Primärproducenterna delas in i hög och lågriskgrupper. Ca 71 % av proven tas från aktörer i högriskgruppen, övriga 29 % i lågriskgruppen. Urval för provtagning bland livsmedelsproducenter baseras på hur lång tid som gått sedan deras produkt provtagits vid ett tidigare tillfälle. Provtagningen av livsmedel sker enligt kommissionens direktiv 2002/63 och Landskapsregeringens anvisningar. Ålands landskapsregering har valt att använda samma laboratorium som finska livsmedelsverket godkänt. Alla prov analyseras för närvarande på livsmedelsverkets laboratorium. Brev med godkänt resultatet från analysen skickas till aktören. Ifall analysen visar att provet inte innehåller icke-godkända substanser, meddelas aktören per brev. Om otillåtna substanser hittas bör handlingsplanen i

bilaga 1 följas. Om otillåtna substanser hittats ökas kontrollfrekvensen till två fysiska inspektioner i året samt ett prov i året under 2 år.

De är aktörens ansvar att kunna visa att regelverket följs. Kontrollanten gör kontrollbesök för att certifiera och verifiera att aktörens egenkontrollsystem fungerar. Vid varje kontrollbesök utarbetas en rapport över kontrollen som aktören skriver under och får en kopia av, ambitionen är inom två veckor. Ålands landskapsregering utfärdar årligen i december certifikaten (fr o m 2023 i TRACES) i samband med beslut om godkänd produktionsgranskning som anger vad som står under kontroll. Vid misstanke om överträdelser och avvikelser får Ålands landskapsregering kräva att produkten inte släpps ut på marknaden med ekologisk märkning tills misstanken undanröjts. Ålands landskapsregering har också rätt att dra in aktörens certifikat helt under en viss tid vid allvarigare förseelser. Vid marknadsföringsförbud eller utträden ur registret ska landskapsregeringen skyndsamt justera eller avlägsna certifikatet från TRACES. Vid bedrägeri kan vite och åtal också aktualiseras. Kontrollanten är skyldig att meddela dem som övervakar ekoersättningen samt andra intressenter om marknadsföringsförbud utfärdats i enlighet med kontrollförordningen. De som övervakar ekoersättningarna kontrollerar ifall gårdens certifiering är i kraft inför deras kontroller. De åländska kontrollanterna försöker tillämpa en samsyn med finska kontrollregelverket och rådgör vid misstanke om överträdelser med finska livsmedelsverket. Ålands litenhet med endast enstaka fall inom olika avvikelser gör det svårt att upprätta en helhetssyn och likriktning över tid inom detta område. Åland arbetar fram en egen åtgärds katalog att följa som långt följer samma riktlinjer som i riket och underlättar likriktningen.

På grund av Ålands litenhet och det åländska självstyret är det svårt att utföra auditera enligt reglementet. Fokus ligger på att arbeta med egenkontroll. Egenkontrollen görs främst som en årlig utvärdering av årets kontroller. Om särskilda överträdelser till exempel noterats under året eller riket uppmärksammar något område kan landskapsregeringen välja att hålla specifikt fokus på detta område påföljande år. Intern revision görs vidare genom att byråchefen deltar i minst ett certifieringsbesök i året (1 % av årsbesöken). Utöver detta finns i egenkontrollen en intention att rotera kontrollanter i den utsträckning det är möjligt med ambitionen att bara göra årskontroll på samma ställe två år i rad (kommunvis fördelning av aktörerna). Kontrollanterna ska dessutom inte ha utfört privata jordbruksaffärer med aktörerna de senaste två åren. De två certifierarna bör även, speciellt då personal är ny, göra minst ett gemensamt besök per år.

Varken kontroller, provanalyser eller certifikat kostar aktören något på Åland under 2022.

Årsrapport 2022

Statistik

I december 2022 fanns 127 aktiva producenter i registret (55 av dessa har ekologiska djur) för samt 18 aktiva företag i registret för livsmedelsföretag som tillverkar ekologiska varor. Fyra av dessa är nyanslutningar, en är dem är en livsmedelsaktör. Samtliga nya i registret har Kontrollnämnden godkänt antingen genom skriftligt förfarande under året eller under möte. Sex aktörer har gått ur registret. Fyra ändringar har registrerats. Den ekologiskt odlade åkermarken uppgick till 3 455 ha år 2022 och 105 ha mark är i omställning.

Under året 2022 har provtagningar gjorts hos 6,3 % av jordbrukarna (grönsaker, spannmål) samt extra kontroller/stickprov gjorts hos 11,8 % av dem. Av de 87 kontrollerna (enligt tolkning av förordningen gjordes ej kontroll hos alla lågriskaktörer 2022) som gjordes hos jordbrukare gjordes 12,6 % oanmälda. Proven som togs analyserades för bekämpningsmedelsrester. Inga märkbara mängder kunde detekteras. Aktörerna vars produkter togs prov från fick alla hem varsitt brev med resultatet.

Hos livsmedelsproducenterna gjordes provtagning hos en aktör (5,6 %), oanmäld kontroll på ett ställe (5,5 %, borde gjorts på ett ställe till) och ingen extra kontroll (borde gjorts hos två aktörer).

Generell utsädesdispens beviljades tre gånger under året. Fem individuella dispenser om användning av konventionellt utsäde beviljades. Två företag sökte om att få blandningar godkända på Åland, totalt beviljades sju blandningar tillstånd. Fyra tillstånd rörande animalieproduktion beviljades under året, alla rörandes inköp av konventionella avelsdjur. Ett tillstånd för avhorning under 2022 beviljades också i slutet av 2021.

Statistik som begärts in från riket och kommissionen har lämnats in i tid.

Anmärkningar

Fokus under 2022:s kontroller låg på ekoplaner och övervakning av stall- och rastgårdsarealer för djur. 21 av jordbrukarna saknade eller behövde uppdatera ekoplaner eller djurskötselplaner ännu i december 2021, nu är det bara tre. På livsmedelssidan har vi roterat fokus, men även där påmint om ekoplaner.

Tre marknadsföringsförbud har utfärdats. 20 skriftliga anmärkningar har getts varav två rör sena dispensansökningar, två förhållande av kontroll, två saknade etiketter och två ärenden rörande beläggningsgrad av djuren. Anmärkning har lett till förhöjda riskpoäng och föranleder även en fysisk kontroll under 2023.

Intern revision och fortbildning

De två certifierarna har i år gjort ett gemensamt besök. Byråchefen deltog under en dag på en fysisk kontroll.

Fortbildningar personal deltagit i under 2022

- Ekokontrollskolning (Livsmedelsverket) 15-16.2
- Regeldagar (Jordbruksverket) 1-2.3
- FOU-dagarna 20-21.10
- Seminarier (ogräs, växthus, alger i foder etc) (Jordbruksverket)
- Ekolivsmedelskontrollanters skolningsdag 1.11
- Better Training for Safer Food 28.11-1.12
- ELY-dagar 29-30.11

Utvärdering av målsättningarna för 2022

Målsättningarna som sattes för 2022 bedöms ha uppfyllts i stort.

- Bortsett från att vi i december fick veta att verifiering av lågriskaktörer innebar en dokumentkontroll har vi anpassat kontrollerna efter nya förordningen
- Alla planerade kontroller kommer bli gjorda under detta år
- Vi löste Ålandsspecifika situationer gällande utsäde och inköp av ungfåglar med åländskt ansökningsförfarande
- Två informationsbrev gick ut till alla aktörer under året, ett på våren och ett i december (senare än vi hade hoppats)
- Mataffärer har anslutits
- Databasen för ekologiskt djur har tagits fram

Det som inte gjorts är

- Vi har missat att planera in extra kontrollerna hos livsmedelsaktörerna
- Vi trodde vi hade avtal med laboratorium men vi fick veta att detta inte skrivits under laboratoriet sent om seder. Fick i alla fall skickat till livsmedelsverkets laboratorium.
- Uppföljning av omsättningsgränsen för mataffärer
- Lagstiftningen inte helt klar och antagen än, med den försvinner kontrollnämnden
- Regelanvisningar påbörjade men ej klara

Målsättningar och tyngdpunkter 2022

- 2023 handlar om att förfina kontrollsystemet enligt senaste riktlinjerna från kommissionen
- Planera in extra kontroller för livsmedelsföretagen klokare (vinter resp. höst)
- När lagstiftningen är klar behöver behörigheten i de olika uppgifter som ligger på medlemsländerna enligt förordningarna klargöras
- Avtal med laboratorium
- Införa avgiftsbelagda förnyade kontroller
- Skriver en åländsk åtgärds katalog
- Få klart de viktigaste anvisningarna
- Ge information på våren och hösten/vintern via brev
- ESeal på certifikaten från och med 1.7.23
- Fokusområden inom kontrollerna: att ekoplanerna innehåller allt väsentligt, utsäde, etiketter och läkemedelsbokföring

Tidsplan 2023

Januari-februari: Skriva kontrollplan, slumpa fram stickprovsgårdar samt urval av provtagningar. Möte med livsmedelsverket och ministeriet. Lämna in dispensstatistik till livsmedelsverket? Arbeta med åtgärds katalog och anvisningar. Kontroller hos livsmedelsföretag.

Mars: Påbörja kontroller på djurgårdar. Skriva informationsbrev. Kontakt med laboratorier. Annex 13 statistik (in i april).

April-maj: Tina går på mammaledigt. Generell dispens. Fältkontroller påbörjas.

Juni-Aug: Fältkontroller. Eurostat statistisk (juni). ESeal på certifikaten. Uppdatera hemsidan. Semestrar.

Sep: Informationsbrev. Avsluta fältkontroller. Dokumentkontroller påbörjas.

Okt-nov: Stickprovskontroller hos livsmedelsföretagen. Statistiksammanställningar. Generell dispens.

Dec: Certifikat utfärdas i TRACES. Utvärdering av kontrollåret 2023, skriva kontrollrapport. Uppdatera hemsidan.

Fastställd den 15.12 2022

Byråchef

Sölve Högman

Lantbruksinspektör

Tina Danielsson

BILAGA 1. Handlingsplan för om otillåtna substanser hittas vid provtagning

1. Läs på om substansen
2. Kontakta Livsmedelsverket för konsultation om hur de gjort/skulle göra
3. Skicka hörandebrev till aktören
4. Starta utredning
5. Ta beslut om åtgärder
6. Övriga intressenter informeras.
7. Uppföljning planeras in.
8. Utökad kontrollfrekvens under två år samt årlig provtagning